

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

อาชีพบรรณารักษณ์มีได้เป็นอาชีพใหม่สำหรับสังคมไทย แต่เป็นที่ยอมรับกันว่าอาชีพนี้ได้มีวิวัฒนาการอย่างเชื่องช้าตลอดระยะเวลาในอดีต จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2498 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยความร่วมมือของมูลนิธิฟูไลไบรท์ได้เริ่มเปิดทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นเป็นครั้งแรกในระดับอนุปริญญา เรียกว่าวิชาการจัดห้องสมุด¹ ปรากฏว่ามีผู้สนใจเข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก และวิชาการแขนงใหม่นี้ก็แพร่หลายอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2502 คณะอักษรศาสตร์ได้บรรจุวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเลือกแขนงหนึ่งในชั้นปีที่ 3 - 4 ของนิสิตระดับปริญญาตรี และในปี พ.ศ. 2507 ก็ได้ขยายเปิดทำการสอนถึงระดับปริญญาโทต่อมาในปี พ.ศ. 2511 การศึกษาระดับอนุปริญญาได้ยกเลิกไปและยกฐานะใหม่เป็นระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง ซึ่งได้เปิดทำการสอนจนถึงปีการศึกษา 2516 เป็นปีสุดท้าย

การศึกษาระดับอนุปริญญาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าแก่วงการห้องสมุดและอาชีพบรรณารักษณ์อย่างมากมาย ที่สำคัญก็คือช่วยให้อาชีพบรรณารักษณ์มีฐานะทางสังคมดีขึ้น และได้รับการยกย่องว่ามีความสำคัญต่อสังคมทัดเทียมกับอาชีพอื่น ๆ เช่น ครู อาจารย์ นักกฎหมาย สถาปนิก วิศวกร โดยเฉพาะในยุคของการแสวงหาวิทยาการความรู้เช่นในปัจจุบัน ห้องสมุดถือได้ว่าเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคมซึ่งช่วยขจัดความโง่เขลา ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามระบอบประชาธิปไตย² ห้องสมุดจะสามารถดำเนิน

¹ สุทธิลักษณ์ อ่ำพ่วงศ์, "ศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ ผู้จัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์," สี่ศาสตราจารย์ (พระนคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2505), หน้า 72

² Nur Elahi, "Importance of Library in a Developing Country," Library Science Today (Bombay: Asia Publishing House, 1963), 341.

นโยบายสนองความต้องการของผู้ใช้ ก็จะต้องมีบรรณารักษ์ที่มีความรู้ ความสามารถ และได้
รับการศึกษามหาบัณฑิต เป็นผู้บริหารและดำเนินงาน

แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับว่าเป็นแหล่งผลิตบรรณารักษ์
และเผยแพร่ความรู้วิชาบรรณารักษศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย มีผู้สำเร็จการศึกษา
จากแผนกวิชาออกไปประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นบรรณารักษ์ตรงตามความมุ่งหมาย
ในการผลิตของแผนกวิชาและประกอบอาชีพอื่น ๆ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นความสำคัญของวิชา-
บรรณารักษศาสตร์ และอาชีพบรรณารักษ์ จึงได้สนใจทำการวิจัยเพื่อสำรวจสถานภาพการทำงาน
ของผู้สำเร็จการศึกษาจากแผนกวิชาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท โดยมีได้รวมผู้สำเร็จ
การศึกษาในระดับอนุปริญญาและประกาศนียบัตรชั้นสูง ซึ่งทางแผนกวิชาได้เลิกทำการสอนและ
ผลิตบุคคลากรในระดับนั้นไปแล้ว ประโยชน์ของการวิจัยในครั้งนี้จะใช้เป็นแนวทางปรับปรุง
ประสิทธิภาพของการผลิตบุคคลากรในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทของแผนกวิชาซึ่งยังคงดำเนิน
การอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ช่วยลดความสูญเปล่าในการลงทุนทางการศึกษาซึ่งเกิดจากการมุ่งผลิตบุคคลากร
แต่อย่างเดียวโดยมิได้ตรวจสอบผลิตผลว่าได้ออกไปทำงานตรงตามความมุ่งหมายของแหล่งผลิต
หรือไม่ มีคุณภาพและสามารถใช้ความรู้ทำงานสนองความต้องการของสังคมได้เพียงไร ทั้งนี้
การสำรวจสถานภาพในการทำงานของผู้สำเร็จการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง และจะช่วยให้
การผลิตบรรณารักษ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างสมบูรณ์

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในประเทศไทยได้มีผู้ทำการวิจัยเพื่อสำรวจการทำงานของผู้สำเร็จการศึกษาในทุก
ระดับการศึกษา นับตั้งแต่โรงเรียนมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีพ วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย
ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท อันเป็นผลิตผลทางการศึกษาที่สูงสุดในขณะนี้ ทั้งนี้ โดยมี
ขอบเขตสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น อาชีวศึกษา การศึกษา การพยาบาล
การแพทย์ การบริหาร ส่วนในสาขามหาบัณฑิต ปรากฏว่ามีรายงานการสำรวจการ
ทำงานเพียงเรื่องเดียว คือ

ในปี พ.ศ. 2515 ประภาวดี พจนานุกรม นิลกำแหง และ มาลินี
ศุขปริที ได้ทำการสำรวจฐานะการทำงานห้องสมุดของนิสิตเก่าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2498 - 2513 โดยมีวัตถุประสงค์ให้ทราบฐานะและสภาพการทำงานของนิสิตเก่า ความเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษาต่อ การอบรมและการดำเนินงานภายหลังที่จบการศึกษา ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำงานห้องสมุด ตลอดจนความต้องการของนิสิต สรุปผลการวิจัยได้ว่า นิสิตเก่าของแผนกวิชาส่วนใหญ่เข้ารับราชการ แต่ในจำนวน 4 คนจะเป็นบรรณารักษ์เพียง 3 คนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม บรรณารักษ์ 3 ใน 4 คนนี้ส่วนใหญ่มีลักษณะการทำงาน อุปสรรคหรือปัญหาและความต้องการคล้ายคลึงกัน หลังจากจบการศึกษาจากแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์แล้ว นิสิตเก่าส่วนใหญ่ได้ศึกษาต่อ อบรม หรือปฏิบัติงานทางด้านบรรณารักษศาสตร์และด้านอื่นๆ ทั้งในและนอกประเทศ นิสิตเก่ามีความต้องการให้แผนกวิชามีบทบาทในการจัดกิจกรรมทางวิชาการเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการ โดยจัดพิมพ์หนังสือทางวิชาบรรณารักษศาสตร์ออกเผยแพร่ จัดให้มีการจัดงานห้องสมุดในต่างประเทศ จัดทำหนังสือและลงข่าวความเคลื่อนไหวของแผนกวิชา จัดการสัมมนาทางวิชาการ จัดบรรยายเรื่องที่น่าสนใจในวงการห้องสมุดโดยผู้เชี่ยวชาญเป็นครั้งคราว จัดพบปะสังสรรค์ระหว่างนิสิตเก่าอย่างสม่ำเสมอ จัดให้ทุนศึกษาต่อ หรือจัดงานแก่นิสิตที่เรียนดี จัดการอบรมหลักสูตรพิเศษภาคฤดูร้อน และจัดวันที่ระลึกประจำปี ดังนี้เป็นต้น³

ส่วนในสาขาอื่น ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2512 บุญจิตต์ ณ ลำเลียง ได้สำรวจการทำงานของบัณฑิตทางการศึกษา ปีการศึกษา 2510 ใน 4 สถาบัน คือคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจว่า บัณฑิตไปประกอบอาชีพอะไร มีความพอใจในปริมาณงานที่ได้รับมอบหมายเพียงใด มีปัญหาในการปฏิบัติงานอย่างไรบ้าง และรวบรวมความคิดของบัณฑิตที่มีต่อหลักสูตรและบริการต่าง ๆ ที่สถาบันจัดให้ เครื่องมือที่

³ประภาวดี พจนนา, ทรงสรรค์ นิลกำแหง และมาลินี สุขปรีดี, "การสำรวจฐานะการทำงานห้องสมุดของนิสิตเก่า แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2498 - 2513," (เอกสารบรรณารักษศาสตร์ เล่ม 13 มกราคม 2513; แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515) (อักษำเนา).

ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม สรุปผลการวิจัยได้ว่า บัณฑิตเกือบทั้งหมดมีอาชีพครู สังกัด
กรมวิสามัญศึกษา กรมสามัญศึกษา และกรมอาชีวศึกษา ตามลำดับ เพราะเห็นว่ามีหลักประกัน
มั่นคง และคิดว่าจะยึดเป็นอาชีพตลอดไป ปัญหาเรื่องการปรับตัวเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำ
งาน หน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญของบัณฑิตคือการสอน โดยเฉลี่ยบัณฑิตสอนสัปดาห์ละ
18 ชั่วโมง ส่วนมากได้สอนหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา
และภาษาไทยมากกว่าอย่างอื่น บัณฑิตส่วนมากเป็นนิสิตภาคปกติ เลือกเรียนสาขามัธยมศึกษา
กว่าสาขาอื่น ๆ ส่วนมากเลือกวิชาเอก วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ และ
ภาษาไทย และบัณฑิตส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สถาบันจัดหลักสูตรและบริการบางอย่างได้ดีพอ
ประมาณ แต่เสนอแนะให้ปรับปรุงหลักสูตรโดยเพิ่มและลดวิชาบางวิชา⁴

ในปี พ.ศ. 2514 วรณวิไล ชุมภิรมย์ ได้ติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตร
ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาพยาบาลศึกษา แผนกวิชาพยาบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2511 และ 2512 โดยมีวัตถุประสงค์จะศึกษาผลการ
ทำงานของบัณฑิตว่าได้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการผลิตครูพยาบาลเพียงใด จึงได้มุ่งศึกษา
ในสิ่งที่เกี่ยวกับหน้าที่รับผิดชอบในการทำงาน การนำความรู้ไปใช้และความคิดเห็น รวมทั้ง
ข้อเสนอแนะต่อการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ในคณะ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังบัณฑิต
จำนวน 30 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ บัณฑิตส่วนใหญ่ได้ทำงานด้านการสอนตรงกับความ
มุ่งหมายของหลักสูตร บัณฑิตส่วนใหญ่ได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาไปใช้
ประโยชน์ และส่วนมากมีความเห็นว่า แผนกวิชาพยาบาลศึกษามีการปรับปรุง และเพิ่มเติม
ในด้านเนื้อหาวิชาการพยาบาล ส่วนสายวิชาการพยาบาลที่เรียนเป็นวิชาโทนั้น ควรให้มีการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴บุญจิตต์ ณ ลำเลียง, "การสำรวจการทำงานของบัณฑิตการศึกษา ปีการศึกษา
2510" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512) (อักษรสำนวน).

ฝึกงาน เช่นเดียวกับวิชาเอก⁵

ในปีเดียวกันนี้ เสริมจิต ชูพินิจ ได้สำรวจการทำงานของบัณฑิตวิชาบริหารการศึกษา โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการคือ เพื่อสำรวจว่าบัณฑิตได้ทำงานด้านใดบ้าง ได้นำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติงานเพียงใด เพื่อรวบรวมปัญหาต่าง ๆ ที่บัณฑิตประสบในการปฏิบัติงาน และเพื่อให้ได้แนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษาที่บัณฑิตเคยศึกษาวิชาบริหารการศึกษา ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังบัณฑิต จำนวน 519 คน เฉพาะที่อยู่ในประเทศ แบบสอบถามได้รับคืนร้อยละ 64.16 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การกระจายร้อยละ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ บัณฑิตส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ทำงานในคณาบริหารซึ่งสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาในสาขาวิชาบริหารการศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติงานพอประมาณ ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติงานได้แก่การขาดแคลนกำลังคน งบประมาณ และอุปกรณ์ ส่วนปัญหารองลงมาได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน นักเรียน สิ่งแวดล้อมภายนอก และเรื่องส่วนตัว ตามลำดับ บัณฑิตมีความเห็นว่า สถาบันควรปรับปรุงคุณภาพและปริมาณของผู้สอน การสอนควรจะเน้นภาคปฏิบัติให้มากกว่าทฤษฎี ควรเพิ่มวิชาบางวิชาที่จำเป็นต่อการบริหารการศึกษาในปัจจุบัน⁶

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณสมบัติและพินความรู้เดิมของบัณฑิตและมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แนวโน้มที่นำมาสู่ความสนใจในวิชาบรรณารักษศาสตร์และ

⁵วรรณวิไล ชุมภิตมย์, "การติดตามผลของผู้ที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต สาขาพยาบาลศึกษา แผนกวิชาพยาบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2511 - 2512" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514) (อัครสำเนา).

⁶เสริมจิต ชูพินิจ, การสำรวจการทำงานของบัณฑิตสาขาวิชาบริหารการศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514) (อัครสำเนา).

อาชีพบรรณารักษ์

2. เพื่อสำรวจการทำงานภายหลังจากสำเร็จการศึกษา ลักษณะและชนิดของงาน สถานภาพในการทำงาน การนำความรู้ที่ได้รับจากแผนกวิชาไปใช้ในการปฏิบัติงาน ปัญหา และอุปสรรค ตลอดจนความต้องการในการทำงาน

3. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษาคือ การอบรมและการดูงาน ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาจากแผนกวิชา

4. เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนิสิตเก่าต่อแผนกวิชาในคานต่าง ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการสำรวจเพื่อทำการวิจัยในครั้งนี้ คือ ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วยบัณฑิตซึ่งสำเร็จการศึกษาดังแต่ปีการศึกษา 2502 - 2516 รวม 14 รุ่น จำนวน 230 คน (ในจำนวนนี้ได้ถึงแก่กรรมไป 2 คน) และมหาบัณฑิตซึ่งสำเร็จการศึกษาดังแต่ปีการศึกษา 2507 - 2516 รวม 9 รุ่น จำนวน 30 คน รวมตัวอย่างประชากรที่อยู่ในขอบเขตสำรวจทั้งสิ้น 260 คน

วิธีดำเนินการค้นคว้าวิจัย

1. ศึกษาความหมายของห้องสมุด ความรับผิดชอบและหน้าที่ของบรรณารักษ์ ตลอดจนประวัติความเป็นมาของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์โดยเฉพาะในประเทศไทย การจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยการค้นคว้าจากหนังสือ วารสาร เอกสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

2. สำรวจสถานภาพของบัณฑิตและมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ใช้วิธีการสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจคือแบบสอบถาม ซึ่งส่งโดยทางไปรษณีย์หรือด้วยตนเองไปยังผู้ตอบ อันประกอบด้วยบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาดังแต่ปีการศึกษา 2502 - 2516 จำนวน 230 คน และมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาดังแต่ปีการศึกษา 2507 - 2516

จำนวน 30 คน รวมผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 260 คน โดยรวบรวมรายชื่อและที่อยู่จาก-
ทำเนียบศิษย์เก่าของแผนกวิชาและของคณะจากหนังสืออนุสรณ์ และติดต่อสอบถามจากเพื่อน
รวมรุ่นที่ติดต่อได้ เพื่อให้ได้สถานที่ติดต่อที่ชัดเจนที่สุด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ให้ผู้ตอบส่งแบบสอบถามซึ่งติดแสตมป์และเจ้าหน้าที่ของถึง
ผู้รับพร้อมที่จะส่งกลับคืนมายังผู้ทำการวิจัยโดยทางไปรษณีย์ และในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วน
ใหญ่จะนัดหมายกำหนดวันเพื่อจะไปรับด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการทางสถิติเบื้องต้น คือ การหาค่าร้อยละ หาค่า-
เฉลี่ย และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้สูตร $P = \frac{f}{N} \times 100$, $\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$

และ $S.D. = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left(\frac{\sum fx}{N}\right)^2}$ ตามลำดับ

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

1. การสำรวจจะช่วยให้เป็นสื่อและเป็นกำลังใจให้นิสิตเก่าเห็นว่าแผนกวิชามีความ
สนใจในการติดตามความก้าวหน้าและการดำเนินอาชีพโดยใช้ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิชา
บรรณารักษศาสตร์

2. ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทำให้ได้ทราบแนวโน้มของอาชีพบรรณารักษศาสตร์ว่าเป็นที่
นิยมกว้างขวางเพียงใด และยังช่วยให้ทราบสถานภาพในการทำงานของผู้สำเร็จการศึกษา
ทั้งสองระดับ ตลอดจนได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลซึ่งแผนกวิชา
อาจให้ความร่วมมือช่วยเหลือได้

3. เป็นแนวทางสำหรับแผนกวิชาที่จะให้คำแนะนำต่อผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ และผู้ที่มีความ
สนใจในวิชาชีพนี้ ซึ่งก็จะได้รับประโยชน์ในการเตรียมตัวออกไปทำงาน

4. ข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งข้อคิด ความเห็น ข้อเสนอแนะของศิษย์เก่าต่อแผนกวิชา

7 ประคอง กรรณสูต, สถิติศาสตร์ประยุกต์สำหรับครู (พิมพ์ครั้งที่ 3 ; นครหลวง-
กรุงเทพมหานครบุรี : ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า 40.

ในด้านต่าง ๆ จะใช้เป็นแนวทางวิเคราะห์ ปรับปรุง หลักสูตร การบริหารงานและการดำเนินงานของแผนกวิชาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. ผลจากการสำรวจวิจัยและข้อเสนอแนะจะแสดงให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของวิชาบรรณารักษศาสตร์และอาชีวบรรณารักษศาสตร์ และเป็นแนวทางต่อผู้บริหารงานในการวางโครงการผลิตและส่งเสริมบุคลากรให้ออกไปทำงานได้ตรงกับความต้องการของสังคม

นิยามของคำต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย

ห้องสมุด (Libraries) คือ แหล่งสะสมรวบรวมสรรพวิทยาการต่าง ๆ ที่บันทึกอยู่ในหนังสือ วารสาร จุลสาร สิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนวัสดุต่าง ๆ ซึ่งจัดบริหารและดำเนินงานโดยบรรณารักษ์ที่มีความรู้และได้รับการศึกษาอบรมวิชาบรรณารักษศาสตร์มาโดยเฉพาะ ทั้งนี้ เพื่อสนองความต้องการในด้านความรู้ การศึกษา การค้นคว้าวิจัย การบันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจและจรจโรจใจของชนในชุมชน ห้องสมุดเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม สร้างสมสืบทอดและเผยแพร่รดกทางด้านการศึกษา วัฒนธรรม กิจกรรม การค้นคิดตลอดจนวิทยาการใหม่ ๆ เป็นบ่อเกิดของความรู้และข่าวสารนานาชาติซึ่งบุคคลสามารถแสวงหาเพื่อพัฒนาตนเองได้ในระบอบประชาธิปไตย อันจะยังให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของสังคมต่อไป

บรรณารักษ์ (Librarians) หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และทำหน้าที่ทางด้านการบริหาร เทคนิค บริการและงานอื่น ๆ ที่ต้องใช้ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และมีความสามารถที่จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพให้บรรลุวัตถุประสงค์ของห้องสมุดหรือหน่วยงานที่วางไว้

ห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย (College and University Libraries) หมายถึง ห้องสมุดที่มีอยู่ในสถาบันระดับอุดมศึกษาทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งหอสมุดกลาง หรือห้องสมุดกลาง ห้องสมุดตามคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยซึ่งเรียกว่าห้องสมุดคณะ และห้องสมุดในสถาบันฝึกหัดครูและสถาบันอาชีวศึกษาซึ่งมีการเปิดสอนในชั้นอุดมศึกษา

ห้องสมุดโรงเรียน (School Libraries) หมายถึง ห้องสมุดที่จัดบริการให้แก่แก่นักเรียน ครู อาจารย์ในสถานับการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย

ห้องสมุดเฉพาะ (Special Libraries) หมายถึง ห้องสมุดที่รวบรวมเอกสาร ซึ่งเน้นหนักในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ และให้บริการแก่ผู้ใช้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น การให้บริการของห้องสมุดเหล่านี้มุ่งส่งเสริมกิจการของหน่วยงานนั้น ๆ ให้ตรงตามเป้าหมายและจุดประสงค์ ห้องสมุดเหล่านี้ได้แก่ห้องสมุดเฉพาะของหน่วยราชการ กระทรวง กรม กอง รัฐวิสาหกิจ สถาบันวิจัย สมาคมวิชาชีพ องค์การธุรกิจ องค์การระหว่างประเทศ กิจการ ห้องสมุดเฉพาะในประเทศไทยสามารถแบ่งตามเนื้อหาที่ให้บริการได้ 2 หมวดใหญ่คือ ห้องสมุดที่ให้บริการเฉพาะด้านสังคมศาสตร์ กับ ห้องสมุดที่ให้บริการเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ห้องสมุดประชาชน (Public Libraries) หมายถึง ห้องสมุดที่ตั้งขึ้นสำหรับประชาชนและเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้จากหน่วยงานนั้น ทั้งนี้ไม่ว่าห้องสมุดแห่งนั้นจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐบาลหรือได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลหรือไม่ก็ตาม แต่ถาห้องสมุดแห่งนั้นมีลักษณะสำคัญคือ เปิดให้บริการแก่ผู้ใช้โดยไม่จำกัดเพศ วัย วุฒิ แล้ว นับว่าห้องสมุดแห่งนั้นเป็นห้องสมุดประชาชน

ศูนย์บริการเอกสาร (Documentation Centers, Information Centers) ทำหน้าที่จัดเก็บ เผยแพร่ความรู้ และให้บริการเอกสาร ข่าวสาร ข้อมูล ซอนิเทคแกนนักวิจัย หรือผู้ศึกษาค้นคว้าให้ได้ประโยชน์จากเอกสารทั้งหลายที่มีในห้องสมุดต่าง ๆ ทั่วโลกในขอบเขตสาขาใดสาขาหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มูลนิธิ (Foundation) เป็นโครงการหนังสือขององค์การหนึ่งที่มีได้แสงหาตประโยชน์และไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองซึ่งมีนโยบายให้ความสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดและหนังสือเป็นสำคัญประการหนึ่ง โดยมูลนิธิให้ความช่วยเหลือสถาบันการศึกษาในประเทศไทย โดยช่วยจัดหาหนังสือตำราเพื่อใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้า หนังสือต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับบริจาคจากสำนักพิมพ์อเมริกัน และกลุ่มนักศึกษาอเมริกันซึ่งส่งผ่านมาทางสำนักงานใหญ่มาเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานในประเทศไทย โดยมีบรรณารักษ์ของมูลนิธิ เป็นผู้ดำเนินการจัดหมวดหมู่อย่างกว้าง ๆ เพื่อความสะดวกและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดเก็บ และให้บริการ คือแจกจ่ายไปยังห้องสมุดสถาบัน ส่วนราชการต่าง ๆ ที่ขอมา นอกจากนี้มูลนิธิยังให้ความช่วยเหลือในกิจการด้านห้องสมุด ส่งเสริมกิจกรรมของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยและให้ทุนการศึกษาต่อระดับปริญญาโทในสหรัฐอเมริกาแก่อาจารย์บรรณารักษ์ศาสตร์ของไทย

หอจดหมายเหตุ (Archives) หมายถึง ที่เก็บเอกสารสำคัญของหน่วยราชการ สถาบัน องค์กรธุรกิจต่าง ๆ ตลอดจนเอกสารสำคัญของวงศ์ตระกูลและของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความสำคัญทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และพัฒนาการทางเทคนิคในอดีตซึ่งเป็นรากฐานให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบันได้

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. ความยุ่งยากในการค้นหาสถานที่ติดต่อกับนิสิตเก่าของแผนกวิชา เนื่องจากทำเนียบที่อยู่ตามที่ปรากฏในทะเบียนของแผนกวิชาล้าสมัย ไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยจึงต้องอาศัยแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากนิสิตเก่าเพื่อนร่วมรุ่น แต่ก็ยังมีบ้างที่แบบสอบถามถูกส่งกลับคืนและไม่สามารถหาที่อยู่ติดต่อกได้ ส่วนมากเป็นผู้ที่ทราบว่ากำลังอยู่ต่างประเทศ

2. ผู้สำเร็จการศึกษาเป็นระยะเวลาานาน ๆ โดยเฉพาะผู้ที่มิได้ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ และไม่ติดต่อกันเกี่ยวข้องกับแผนกวิชา ตลอดจนวงการบรรณารักษศาสตร์เลยนับตั้งแต่สำเร็จการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีและได้เลือกใช้ความรู้แขนงวิชาอื่น ๆ ที่ได้เรียนมาเช่นกันในการประกอบอาชีพ ไม่สามารถจดจำความรู้ รายละเอียดของสิ่งที่ตนได้รับในขณะที่ศึกษาได้มากนัก

3. การสำรวจครั้งนี้มีช่วงระยะเวลาการสำรวจที่กว้างขวาง คือเริ่มตั้งแต่เปิดทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรี ตั้งแต่ปีการศึกษา 2502 - 2516 (รวม 14 รุ่น) และระดับปริญญาโท ตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 - 2516 (รวม 9 รุ่น) ผู้สำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับจึงมีความแตกต่างกันมากทั้งในด้านอายุ วุฒิ ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดจนสิ่งที่ได้รับจากแผนกวิชาในขณะที่ตนศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนั้นการประเมินค่าการดำเนินงาน รายละเอียดต่าง ๆ ตลอดจนความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจึงเป็นสิ่งที่ผู้ตอบประเมินจากประสบการณ์ของตนในขณะนั้น ๆ ข้อมูลที่ได้จึงอาจจะแปรปรวนจากความจริงได้บ้าง